ARAPÇADA KELİME TÜRLERİ

İSİM

أقسام الكلام

يُقسم الكلامُ إلى اسمٍ وفعلٍ وحرف.

الاسمُ: هوَ ما دلَّ على معنىً أو شيءٍ،مثل:التّطوُّر-الشّجرة، وهو أنواعٌ:

1-اسمُ إنسانٍ: أحمدُ – فاطمةُ.

2-اسمُ حيوانٍ: غزالٌ- حصانٌ.

3-اسمُ نباتٍ: شجرةٌ- قمحٌ.

4-اسمُ جمادٍ: جدارٌ- طاولةٌ.

سماته: ا- يقبل دخول(ال)عليه:جدارٌ- الجدارُ

ب- يقبل دخول أداة النّداء عليه:يا أحمدُ!

الفعلُ:هوَ ما دلَّ على حدثٍ أو عملٍ مرتبطاً بالزّمن.

فإن كانَ الحدثُ ماضياً كانَ الفعلُ ماضياً،مثل: (حضرَ) وإن كانَ الحدثُ حاضراً كانَ الفعلُ مضارعاً، مثل:(يحضرُ) وإن دلَّ الفعلُ على طلبِ حدوثِ العملِ كانَ الفعلُ فعلَ أمرٍ،مثلُ:(احضرْ).

الحرفُ:هو ما استعملَ للرّبطِ بينَ الأسماءِ والأفعالِ أو بينَ أجزاءِ الجملةِ، مثلُ: من- إلى.

الأسماء

الجامد والمشتقّ

الجامدُ:هو الاسمُ الّذي لا يُؤخذُ من غيرِه،مثل(**باب**).

والمشتقُّ:هو الاسمُ الّذي يُؤخذُ من غيره، مثلُ (**مَطْلَع**) من الطّلوعِ.

الاسمُ الجامد نوعان:

ا- اسمُ ذاتٍ: هو الاسمُ الّذي يُدركُ بالحواسّ،مثل: شمسٌ- نخلةٌ

ب- اسمُ معنىً: هو الاسمُ الّذي يُدركُ بالعقلِ ويسمَّى المصدر،مثلُ: احترامٌ- صدقٌ.

الدرس الأول

أ - اَلنَّصُّ (١)

بَعْضُ مَشَاكِلِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ[1]

لِكُلِّ لُغَةٍ مُشْكِلاتُهَا الْخَاصَّةُ. وَسَنَقْرَأُ فِي هَذَا الدَّرْسِ عَنْ مُشْكِلَتَيْنِ مِنْ أَهَمِّ مُشْكِلاتِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ .

تُوَاجِهُ اللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ عَدَداً مِنَ الْمَشَاكِلِ الْأَسَاسِيَّةِ نَذْكُرُ مِنْهَا:

أَوَّلاً: وُجُودُ لُغَتَيْنِ مُخْتَلِفَتَيْنِ عَامِّيَّةٌ وَفُصْحَى .

ثَانياً: اَلْخَطُّ الْعَرَبِيُّ الْخَالِي مِنَ الْحُرُوفِ الَّتِي تُمَثِّلُ الْحَرَكَاتِ الْقَصِيرَةَ.

نَعْنِي بِاللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ الْفُصْحَى اللُّغَةَ الَّتِي تُسْتَعْمَلُ فِي الْكِتَابَةِ عَامَّةً، وَفِي الْكَلاَمِ فِي مُنَاسَبَاتٍ خَاصَّةٍ كَإِلْقَاءِ الْمُحَاضَرَاتِ وَالْخُطَبِ وَإِذَاعَةِ الْأَخْبَارِ، وَهِيَ كَذَلِكَ لُغَةُ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ، وَالْأَدَبِ وَالْعِلْمِ وَالثَّقَافَةِ. وَتَكَادُ تَكُونُ وَاحِدَةً، أَيْنَمَا تُسْتَعْمَلُ كِتَابَةً، سَوَاءٌ كَانَ ذَلِكَ فِي الْعِرَاقِ أَمْ مِصْرَ أَمِ الْمَغْرِبِ أَوْ فِي الْمَهْجَرِ حَيْثُ يُوجَدُ الْعَرَبُ.

أَمَّا الْعَامِّيَّةُ فَهِيَ اللُّغَةُ الَّتِي يَتَكَلَّمُهَا الْعَرَبُ عَادَةً وَبِصُورَةٍ طَبِيعِيَّةٍ فِي حَيَاتِهِمِ الْيَوْمِيَّةِ. وَهِيَ تَخْتَلِفُ عَنِ الْفُصْحَى فِي قَوَاعِدِهَا وَبَعْضِ مُفْرَدَاتِهَا وَأَصْوَاتِهَا. وَلَعَلَّ أَهَمَّ فَرْقٍ بَيْنَهُمَا هُوَ أَنَّ الْعَامِّيَّةَ لاَ تَسْتَعْمِلُ حَرَكَاتِ الْإِعْرَابِ الَّتِي نَجِدُهَا فِي الْفُصْحَى. وَالْعَامِّيَّةُ مِنْ نَاحِيَةٍ أُخْرَى لَيْسَتْ وَاحِدَةً بَلْ لَهَجَاتٌ مُتَعَدِّدَةٌ تَخْتَلِفُ مِنْ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ إِلَى آخَرَ، وَإِنْ كَانَتْ تَشْتَرِكُ فِي كَثِيرٍ مِنْ مُفْرَدَاتِهَا، وَأَصْوَاتِهَا، وَقَوَاعِدِهَا.

---

[1] Abboud, Peter. *Modern Standard Arabic Part I*, Center for Eastern and North African Studies, Ann Arbor, Michigan 1971, s. 29-31.

وَمِمَّا يَجِبُ ذِكْرُهُ أَنَّ ٱلإخْتِلافَ بَيْنَ لُغَتَيِ الْكَلامِ وَالْكِتَابَةِ مَوْجُودٌ فِي كَثِيرٍ مِنْ لُغَاتِ الْعَالَمِ، وَلَكِنَّ هَذَا ٱلإخْتِلافَ كَبِيرٌ فِي الْعَرَبِيَّةِ وَبِسَبَبِهِ يَجِدُ الْعَرَبِيُّ بَعْضَ الصُّعُوبَاتِ فِي التَّعْبِيرِ عَنْ نَفْسِهِ فِي اللُّغَةِ الْفُصْحَى، خَاصَّةً عِنْدَمَا يُحَاوِلُ اِسْتِعْمَالَهَا فِي الْكَلامِ. وَمُشْكِلَةُ الْخَطِّ الْعَرَبِيِّ ٱلأَسَاسِيَّةُ هِيَ أَنَّهُ خَالٍ مِنَ الْحُرُوفِ الَّتِي تُمَثِّلُ الْحَرَكَاتِ الْقَصِيرَةَ كَالفَتْحَةِ وَالضَّمَّةِ وَالْكَسْرَةِ. فَتَظْهَرُ الْكَلِمَةُ عَادَةً بِدُونِهَا، وَهَذَا يَجْعَلُ عَمَلِيَّةَ الْقِرَاءَةِ أَمْراً صَعْباً يَتَطَلَّبُ مِنَ الْقَارِئِ أَنْ يَعْرِفَ مَا يَجِبُ اِسْتِعْمَالُهُ مِنَ الْحَرَكَاتِ. فَإِذَا أَخَذْنَا مَثَلاً كَلِمَةَ «**كتب**» فَأَنَّهَا مِنَ الْمُمْكِنِ أَنْ تَقْرَأَ «كُتُبٌ» أَوْ «كَتَبَ» أَوْ «كُتِبَ» أَوْ «كَتَّبَ» وَلِكُلِّ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ مَعْنىً خَاصٌّ.

وَقَدْ أَدْرَكَتْ مَجَامِعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الْقَاهِرَةِ وَدِمَشْقَ وَبَغْدَادَ أَهَمِّيَّةَ هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ مِنْ نَاحِيَتِهَا التَّرْبَوِيَّةِ وَالْفِكْرِيَّةِ وَٱلاقْتِصَادِيَّةِ. فَخَصَّصَ بَعْضُهَا جَوَائِزَ لِمَنْ يُقَدِّمُ أَفْضَلَ اِقْتِرَاحٍ لِتَيْسِيرِ الْكِتَابَةِ الْعَرَبِيَّةِ. وَقَدْ قُدِّمَ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ ٱلاقْتِرَاحَاتِ مِنْ بَيْنِهَا اِقْتِرَاحٌ بِاسْتِعْمَالِ الْحُرُوفِ اللاتِينِيَّةِ، وَآخَرُ بِوَضْعِ عَلامَاتٍ تَتَّصِلُ بِالْحَرْفِ لِتَدُلَّ عَلَى الْحَرَكَاتِ. كَمَا اُقْتُرِحَ اِسْتِعْمَالُ صُورَةٍ وَاحِدَةٍ لِكُلِّ حَرْفٍ سَوَاءٌ كَانَ فِي أَوَّلِ الْكَلِمَةِ أَوْ وَسَطِهَا أَوْآخِرِهَا. وَقَدْ وَافَقَ مَجْمَعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الْقَاهِرَةِ، أَخِيراً، عَلَى مَشْرُوعٍ يُمْكِنُ أَنْ يَجْعَلَ الْقِرَاءَةَ أَسْهَلَ مِمَّا هِيَ عَلَيْهِ الآنَ، وَذَلِكَ بِاسْتِعْمَالِ الْحَرَكَاتِ فِي مُعْظَمِ الْحَالاتِ، خَاصَّةً فِي آخِرِ الْكَلِمَةِ. وَأَرْسَلَ الْمَشْرُوعَ إِلَى وِزَارَةِ التَّرْبِيَةِ لِلْعَمَلِ بِهِ فِي الْكُتُبِ الْمَدْرَسِيَّةِ.

ب – مُفْرَدَاتُ النَّصِّ

تُوَاجِهُ ”(وجه), (وَاجَهَ–يُوَاجِهُ), (dişil/muzârî); “yüzyüze gelir, karşılaşır

اَلْمَشَاكِلُ ”(شكل), (م مُشْكِلَةٌ), (çoğul/isim); “sorunlar, problemler

نَذْكُرُ ”(ذَكَرَ–يَذْكُرُ), (biz/muzârî); “zikr ederiz, belirtiriz, söyleriz

وُجُودٌ ”(وجد), (masdar); “varlık

عَامِّيَّةٌ ”(عمَّ), (isim); “halk dili

فُصْحَى ”(فصح), (isim); “fasih dil

(عَنَى–يَعْنِي), (biz/muzâri); “demek isteriz, kastederiz” نَعْنِي

(عمل), (اِسْتَعْمَلَ–يَسْتَعْمِلُ), (edilgen/dişil/muzâri); “kullanılır” تُسْتَعْمَلُ

(حضر), (م مُحَاضَرَةٌ), (çoğul/isim); “konferanslar” الْمُحَاضَرَاتُ

(هجر), (yer ismi, ism-i mekân); “göç edilen yer” الْمَهْجَرُ

(خلف), (اِخْتَلَفَ–يَخْتَلِفُ عَنْ/مِنْ), (dişil/muzâri); “farklılık gösterir” تَخْتَلِفُ

(شرك), (اِشْتَرَكَ–يَشْتَرِكُ), (dişil/muzâri); “ortak olur” تَشْتَرِكُ فِي

(حَوَلَ), (حَاوَلَ–يُحَاوِلُ) (eril/muzâri); “yapmaya çalışmak” يُحَاوِلُ

(خلا–يخلو), (ism-i fâil); “-den yoksundur” خَالٍ مِنْ

(دون), “o olmaksızın” بِدُونِهَا

(تَطَلَّبَ – يَتَطَلَّبُ), (muzâri); “ister, gerektirir” يَتَطَلَّبُ

(شرع), (isim); “proje” مَشْرُوعٌ

(قرح), (اِقْتَرَحَ–يَقْتَرِحُ), (masdar/isim); “öneri, önermek” اِقْتِرَاحٌ

(edilgen/mâzi); “önerildi” اُقْتُرِحَ

(وفق), (وَافَقَ–يُوَافِقُ), (mâzi); “onayladı” وَافَقَ عَلَى

(isim tamlaması); “Eğitim Bakanlığı” وِزَارَةُ التَّرْبِيَةِ

(sıfat tamlaması); “okul kitapları” اَلْكُتُبُ الْمَدْرَسِيَّةُ

ج – الأسئلةُ عن النّصِّ

١ – متى تُستَعملُ اللغةُ الفصحىَ ؟

٢ – كيف تختلف اللغةُ العربيةُ العاميةُ عن الفصحى؟

٣ – أيُّهما لغة القرآن، اللغةُ الفصحىَ أو اللغةُ العاميةُ؟

٤ – هل اللغةُ العاميةُ واحدة في كافَّة البلاد العربية؟

٥ – ما هي المشكلاتُ التي تواجهُ اللغةُ العربيةُ؟

٦ – أيَّ شيءٍ أَدْرَكَتْ مَجَامِعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ؟

٧ – أَيُّ اقتراحاتٍ قُدِّمَتْ لِتَيْسِيرِ الْكِتَابَةِ الْعَرَبِيَّةِ؟

٨ – أين تُوجدُ مجامعُ اللغةِ العربيةِ؟

٩ – ما وظيفةُ مجامعِ اللغةِ العربيةِ؟

١٠ – ما المشروعُ الذي أرسله مجمعُ اللغةِ العربيةِ في القاهرة إلى وزارةِ التربيةِ؟

د – مُلاحَظَاتٌ نَحْوِيَّةٌ: الاسم (١)

İSİM (1)

Arapçada, kelime adı verilen ve tek başına bir anlam ifade eden söz birimi üç kısma ayrılır: İsim, fiil ve harf.

İsim; insan, hayvan ve cansız nesneler için kullanılan adlandırmaya denir. İsimlerin anlamı zamana bağlı değildir. İsimler, belirli-belirsiz ve eril-dişil şeklinde ikiye ayrılırlar. Örneğin, (عَدَدٌ) “sayı” sözcüğü “el” takısı almadığı için belirsiz, sonunda yuvarlak “tâ’” harfi olmadığı için de eril bir sözcüktür ve “bir sayı; herhangi bir sayı” anlamındadır. Oysa, (اَللُّغَةُ) “dil” sözcüğü, (لُغَةٌ و اَلْ) lafızlarından oluşmakta ve belli bir dil kavramını ifade etmektedir ve sonunda yuvarlak “tâ’” harfinin olması hasebiyle de dişil bir sözcük konumundadır.

İsimler köklerine göre “câmid” (الجامد) ve “muştakk” (المشتقّ) olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin, (بَغْدَادُ) “Bağdat” sözcüğü herhangi bir sözcükten türememiştir ve câmid’dir. (صَعْبٌ) “zorluk” sözcüğü ise (صَعُبَ) “zor olmak” anlamındaki fiilden türemiş muştakk bir isimdir.

ه – تَحْلِيلُ بَعْضِ جُمَلِ النَّصِّ

١ – لِكُلِّ لُغَةٍ مُشْكِلاتُهَا الْخَاصَّةُ.

“Her dilin kendine özgü problemleri vardır.”

Bu cümle, bir isim cümlesidir. (مُشْكِلاتُهَا) “problemleri” sözcüğü mubteda’dır. (الْخَاصَّةُ) “özel, özgü” sözcüğü mubteda’nın sıfatıdır. (لِكُلِّ لُغَةٍ) “her dil için” ifadesi de haberdir. Buradaki “lâm” harf-i cerrine “vardır” anlamı yüklenir. Bu durum, cümlede hazf edilmiş (düşürülmüş) bir (تُوجَدُ) “vardır” fiilinin varlığıyla açıklanır. Bu fiil, aslında (يُوجَدُ) şeklinde erilken,

(مُشْكِلَات) "problemler" sözcüğünün dişil olmasından ötürü, ona uyum sağlamak amacıyla (تُوجَدُ) halini alır.

٢ – نَعْنِي باللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ الْفُصْحَى اللُّغَةَ الَّتِي تُسْتَعْمَلُ فِي الْكِتَابَةِ عَامَّةً، وَفِي الْكَلَامِ فِي مُنَاسَبَاتٍ خَاصَّةٍ كَإِلْقَاءِ الْمُحَاضَرَاتِ وَالْخُطَبِ وَإِذَاعَةِ الْأَخْبَار.

"Fasih Arap diliyle, genel olarak, yazıda, konferanslar vermek, hutbe ve haber yayınları gibi özel ilişkilerdeki konuşmada kullanılan dili kastediyoruz."
Yukarıdaki cümle fiil ile başladığı için fiil cümlesi diye adlandırılır. (اللُّغَةَ) "dil" sözcüğü mef'ûl bih'tir. (الَّتِي) "ki, ki o" anlamına gelen ism-i mevsûl'dür ve öncesindeki sözcüğü niteler. (تُسْتَعْمَلُ فِي الْكِتَابَةِ عَامَّةً) "genel olarak yazıda kullanılır" anlamına gelen bu ifadedeki fiil edilgen yapıdadır ve buna Arapçada mechûl denir. Çünkü faili belli değildir. Bu ifade, öncesinde gelen ism-i mevsûl'e bağlanırken "genel olarak yazıda kullanılan" şeklinde tercüme edilir. (خَاصَّةٍ) "özel" sözcüğü (مُنَاسَبَاتٍ) "ilişkiler" sözcüğünün sıfatıdır ve önceki (فِي) "de,da" harf-i cerrinden dolayı mecrûr (sonu esralı) olmuştur.
(كَإِلْقَاءِ الْمُحَاضَرَاتِ وَالْخُطَبِ وَإِذَاعَةِ الْأَخْبَار) "konferanslar vermek, hutbeler ve haber yayınları gibi" ifadesinde geçen (كَ) "kâf" harfi "gibi" anlamında harf-i cerdir ve sonraki sözcüklerin sonunu esra okutmaktadır. (إِلْقَاءِ الْمُحَاضَرَاتِ) "konferanslar vermek" isim tamlamasıdır.

٣ – وَالْعَامِّيَّةُ مِنْ نَاحِيَةٍ أُخْرَى لَيْسَتْ وَاحِدَةً بَلْ لَهَجَاتٌ مُتَعَدِّدَةٌ تَخْتَلِفُ مِنْ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ إِلَى آخَرَ، وَإِنْ كَانَتْ تَشْتَرِكُ فِي كَثِيرٍ مِنْ مُفْرَدَاتِهَا، وَأَصْوَاتِهَا، وَقَوَاعِدِهَا.

"Bir başka yönden, halk dili tek değildir. Bilakis, her ne kadar pek çok sözcük, ses ve kuralda ortaklık olsa da, bir Arap ülkesinden diğerine değişiklik gösteren çok sayıda lehçe lehçe vardır."

Bu cümlenin son kısmında yer alan (وَإِنْ كَانَتْ) "her ne kadar olsa da" ifadesi şart bildirir. (فِي كَثِيرٍ مِنْ) kalıbı "….nin çoğunda" anlamındadır.

٤– وَمِمَّا يَجِبُ ذِكْرُهُ أَنَّ الْاِخْتِلَافَ بَيْنَ لُغَتَيِ الْكَلَامِ وَالْكِتَابَةِ مَوْجُودٌ فِي كَثِيرٍ مِنْ لُغَاتِ الْعَالَمِ.

"Sözü edilmesi gereken şeylerden biri de, konuşma ve yazı dilleri arasındaki farklılığın dünya dillerinin çoğunda bulunmasıdır."

Bu cümlenin başında yer alan (وَمِمَّا يَجِبُ ذِكْرُهُ أَنَّ) "sözü edilmesi gereken şey şudur ki," ibaresi bir konuyu anlatmaya başlarken kullanılan kalıp ifadelerden biridir. (لُغَتَيِ الْكَلامِ وَالْكِتَابَةِ) "konuşma ve yazı dilleri" ifadesindeki (لُغَتَيِ) sözcüğünün aslı (لُغَتَانِ) "iki dil" şeklindedir ve ikil bir sözcüktür. Bu sözcük cümle içinde iki ayrı değişime uğramıştır. Bunlardan ilki, kendisinden önceki (بَيْنَ) "arasında" anlamına gelen zaman zarfı ile isim tamlaması oluşturmuş ve mudâf ileyh pozisyonu kazanmıştır. Mudâf ileyh'in son harekesi mecrûr olur ve bu sözcük ikil olduğu için mecrûrluk alameti elif harfinin yâ' harfine dönüşmesi şeklinde gerçekleşir. Sözcüğün geçirmiş olduğu ikinci değişim ise sonundaki nûn harfinin düşmesidir. Bunun nedeni, (لُغَتَانِ) sözcüğünün kendisinden sonraki iki sözcükle de isim tamlaması oluşturması ve mudâf konumu elde etmesidir.

(مِنْ لُغَاتِ الْعَالَمِ) "dünya dillerinden" ifadesinde (مِنْ) "den, dan" harf-i cerr, (لُغَات) "diller" mudâf, (الْعَالَمِ) "dünya" da mudâf ileyh'tir.

٥- وَقَدْ أَدْرَكَتْ مَجَامِعُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فِي الْقَاهِرَةِ وَدِمَشْقَ وَبَغْدَادَ أَهَمِّيَةَ هَذِهِ الْمُشْكِلَةِ مِنْ نَاحِيَتِهَا التَّرْبَوِيَّةِ وَالْفِكْرِيَّةِ وَالْاِقْتِصَادِيَّةِ.

"Kahire'de, Şam'da ve Bağdat'taki Arap Dili Kurumları bu problemin önemini eğitimsel, düşünsel ve ekonomik yönden algılamıştır."

Bu cümlede geçen (قَدْ) edâtı mâzi (geçmiş zamanlı) fiilin başında vurgu, tekit ve kesinlik belirtir. Ayrıca, bu edat yukarıda olduğu gibi bazen "mişti, mıştı" diye de tercüme edilir. (دِمَشْق) "Şam" ve (بَغْدَاد) "Bağdat" isimleri gayr-i munsarif oldukları için (فِي) harf-i cerri ile mecrûr kılınmalarına rağmen son harflerinin harekesi fetha olur. Buradaki mecrûrluk durumu lafız itibariyle değil, konum itibariyledir.